

קניין תודעה

יו"ל ע"י ועד מפעל התורה "תורתך שעשעי" דק"ק תולדות אהרן
בנשיאות כ"ק מרזן אדמו"ר שליט"א

עיונים והארות בסדר לימוד ושינון 'עמוד היום'

עמוד הש"ס לשבוע הבעל"ט: בבא מציעא ז: - בבא מציעא צג:

פרשת אחרי - קדושים תשפ"ה

לשִׁלְחַן הַשֵּׁבֶת

ביטל כמה גזירות

התפלה ב'מירון'

מאז ומקדם נודע האתרא קדישא 'מירון כמקום מסוגל לפעול ישועות ולפעול לביטול הגזירות. לפנינו סיפור נורא מתלמידי הבעש"ט מה שפעלו לבטל גזירה נוראה במירון.

111

“גזירת גיוש” איזומה נפרסה על ראשי בני העיר טבריה, כאשר נטפל עליהם הסולטאן הממונה על העיר. ידוע ידע שמבני ישראל אפשר למצות כסף רב באכזריות מרובה, ועל כן גזר עליהם גזירה קשה שבאם לא יביאו סכום כסף גדול מאד עד לחודש ימים, כלה גרש יגרש את כל היהודים הגרים בעיר הזאת טבריה רח”ל.

הסולטאן התכוון לקיים את דברו בהחלטה מלאה, לקיים פסקו במלוא מובן המלה, בידעו שבכך יוכל להוציא מהם כסף רב. בהגיע דבר הגזירה הנוראה ליהודי טבריה, נפל עליהם פחד רב, כי ידעו בבירור שלא יוכלו להשיג אף חלק קטן מהסכום העצום מבין יושבי העיר טבריה, שרובם ככולם היו עניים ודלים, ואף אם ימכרו כל נכסיהם, לא יגיעו לסכום האמור.

לא ידעו לשת עצות בנפשם, וישבו ודנו בזה זמנים טובא בצער רב, עד שהחליטו לשלוח שד"ר (שלוחא-דרבנן) לנדוד ולנסוע ע"פ ארצות תבל הקרובים לארץ ישראל, לקבץ הסכום העצום מאחינו בני ישראל, ונבחר לכך הר"ק רבי יעקב שמשון משפ"טיווקא ז"ע, מתלמידיו

שערים המצויינים בהלכה

בנערך ע"י הרה"ג ר' נתן גוטליב מו"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

בירור נפלא ומקיף: **אמירת 'נפילת אפיים' במקום שאין ספר תורה?**

כתב הרוקח (סי' שכד) שאין נופלים על אפיים כשאומרים תחנון רק אם מתפללין במקום שיש שם ספר תורה. וז"ל: אין נופלין אלא לפני ספר תורה, וסימן דכתיב "ויפול על פניו ארצה, לפני ארון השם" (יהושע ז ו) עכ"ל.

אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה:

והבית יוסף (ס' קלא) העתיק דברי הרוקח, ודחה דבריו, וז"ל: ואני אומר אם קבלה נקבל, ואם לדין יש תשובה, עכ"ל. ולכן לא הביאו המחבר על שולחנו הערוך.

אבל הרמ"א בדרכי משה (סק"ג) הסכים לדבריו, והביאו בהגהותיו בסי' קלא (סעיף ב) שאין ליפול על אפיים במקום שאין ספר תורה.

זכות הספר תורה להגן:

ובשולחן הטהור קאמרנא (סעיף ח) כתב להסביר טעמו של הרוקח על פי הזוה"ק (במדבר קכ): שכוונת נפילת אפיים הוא ענין מסירת נפש, ולכן נהגו לומר 'לדוד אליך ה' נפשי אשא' (מזמור כד), וכשאינ אומר זאת בלב שלם, מכניס עצמו לסכנה. ולכן אין אומרים זאת רק במקום שיש ספר תורה להגן מפני הסכנה ^(ק). ואף שבהיום אין נוהגין (בני אשכנז) לומר מזמור 'ה' נפשי אשא' ^(כ) מכל מקום לא נשתנה הלכה זו.

אף שאין נופלים על אמרים אומרים המזמור של תחנון:

וכתב הפמ"ג (א"א סק"ז) שאף שאין נופלין על אפיים כשארין שם ספר תורה, מכל מקום יש לומר המזמור של נפילת אפיים, ואפשר לאמרו מעומד ואין צריך לאמרו דוקא בישיבה כמו שנוהגין בנפילת אפים.

כשיש שאר ספרים:

והנה בשיירי כנסת הגדולה (סי' קלא הגהות ב"י אות ו) כתב וז"ל, בבית הכנסת שיש ספרים לקרות, אפילו אין שם ספר תורה, נופלין על פניהם. ועל דא אנא סמיכנא לנפול על אפים היכא דגריסנא עכ"ל, והעתיקו החת"ס בהגהותיו שם.

דעת החולקין בשאר ספרים:

אבל האליה רבה (סק"ה) דחה דבריו וז"ל, ולא ראיתי נוהגין כן, ועוד דלפי זה סתם בית יש בו מוזהה ונלמה אין נופלין על אפים בבית]. ועוד, שמכוח על פסוק לפני ארון ה', ושם היה ספר תורה, עכ"ל.

וגם בדרך החיים (ס' לח אות ה) העתיק דברי האליה רבה שאין מועיל שאר ספרים, וכן משמע בשו"ע הרב (סעיף ג), ובמשנ"ב הביא ב' הדיעות ולא הכריע להלכה.^א

א. והוסיף שם שמתעם זה אין נופלים על אפים ביחיד אף כשיש ספר תורה, מפני שצריך גם זכות הציבור להגן, אבל המג"א (סק"ז) כתב שנופלים על אפים גם ביחיד.

ג. ובארחות רבינו (ח"א עמ' 100) הביא שהקהילות יעקב נהג ליפול על פניו בחדרו אף שלא היה שם ספר תורה כיון שהיה שם שאר ספרים.

[illegible]

של הרה"ק הר"ב המגיד ממעזריטש זי"ע (נסתלק ביום ג' סיון תקס"א, ומנו"כ בבית החיים הישן בטבריה בסמוך להרה"ק רבי נחמן מהורדענקע זיע"א), שהיה מחשובי וגדולי ונכבדי העיר, אשר יצא לפניו כשד"ר ויעורר לבן של ישראל לתת 'פדיון נפש' ולא יחול עליהם גזירת הגירוש רח"ל.

קם הרה"ק ר' יעקב שמשון משפטייוקא זיע"א ונסע ראשונה לארץ סוריא, ונכנס תיכף לביהכ"נ להתפלל בהתרוממות נשגבה, וראו עליו תיכף כי איש אלוקים קדוש הוא. אחר התפלה שאלוהו למטרת נסיעתו ובואו שמה, וענה שהוא רוצה לדרוש 'דרשה', ונתנו לו רשות לדרוש בביהכ"נ הקטן, ודיבר שם הרה"ק ר' יעקב שמשון משפטייוקא זיע"א דרשה ארוכה ונפלאה, ונתפלאו מכך כל השומעים, וראו את יקר גדולתו בגאונותו ועבודתו בקדוש, וכבדוהו לדרוש בשב"ק דרשה מיוחדת גם בביהכ"נ הגדול שבעיר, והקהילו את כל הקהל הדרים שם להשתתף בהדרשה.

ביום השבת, בעת אשר דרש הרה"ק ר' יעקב שמשון משפטייוקא זיע"א את הדרשה הגדולה, סיפר להם תוך דבריו את סיבת בואו לכאן להצלת יהודי טבריה ת"ו מגירוש אשר גזר עליהם הסולטאן, והאריך הרבה לדבר מצרות הרבות אשר בני ישראל סובלים בגלות והעול והשעבוד תחת ידי הגוים, ועתה קמה עליהם שעבוד נוסף וצרה נוספת כאשר גזר עליהם הסולטאן לגרשם מערים וממושבותיהם שגרו בהם ימים רבים, במנוחה על אדמתם.

ורק בזאת נאות להם הסולטאן, באם ישלשלו לידו סכום גדול ועצום מאוד, אשר אין בידי תושבי העיר ליתן אף חלק קטן ממנו, וקשה מאוד כח הסבל. ובכן - הוא פונה אליהם מעומק הלב: במטותא מינייכו, תושבי סוריא, הואילו נא בטובתכם, להתאמץ יותר מכדי יכולתכם, ולהשתתף בסכומים הגונים, להגיע לסכום הענק של כסף הפדיון שחמד לו נפשו השפלה של הסולטאן, ובוזה תזכו במצוה גדולה עד מאד של 'פדיון שבוים' פשוטו כמשמעו, להציל את תושבי העיר טבריה מגזירת הסולטאן.

על פי סוד אף שאין ספר תורה:

והנה בסידור האריז"ל (רבי שבתי) קודם אמירת תחנון כתב וז"ל, ויפול אף על פי שאין ספר תורה שם, אך לא יעשה זה אלא מי שהוא מוחזק בחסידות ובהנהגת קבלה. ואף החיד"א בברכי יוסף (סק"א) כתב וז"ל, גם אני שמעתי דעל פי הקבלה אין להקפיד אם יש שם ספר תורה עכ"ל^ד.

אבל המנחת אלעזר בנימוקי אורח חיים (סק"ב) תמה על סידור האריז"ל מדברי הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות (חיקור הדין פא אות כג) שהביא מקור וסיוע לדברי הרוקח שאין אומרים רק כשיש ספר תורה.

מנהג ירושלים אף שאין ספר תורה:

וכתב הגר"ח נאה ז"ל בקצות השולחן (סי' כד אות ד) שנהגין בירושלים ליפול על אפיים אף כשאין שם ספר תורה, מפני קדושת ירושלים. וכ"כ הגרי"מ טוקצ'נסקי ז"ל בספרו ארץ ישראל (סי' א סעיף ט). ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' עט) כתב להעיר שלא שייך מנהג זה, רק בירושלים בין החומות, מפני קדושת המקום, ע"ש. אבל מדברי הגר"ח נאה רואין שפשוט ליה ששייך בכל העיר ירושלים^ה.

זאת תורת העולה:

וזאת תורת העולה מן המדובר, בירושלים נופלים על אפיים אף כשאין שם ספר תורה מפני קדושת ירושלים. אבל גם בשאר מקומות אפשר לסמוך על המקילים, שאם יש שאר ספרי קודש, מועיל כספר תורה, ובפרט שאפשר גם לצרף דעת האומרים שעל פי סוד אומרים אף כשאין ספר תורה, וכן דעת המחבר שלא חשש לדברי הרוקח^ו.

אין אומרים תחנון באמצע הדרך:

ומענין לענין, יש כמה צדיקים שנהגו שלא לומר תחנון כשהם באמצע הדרך^ז.

ובספר אמרי צדיקים (אות א) הביא טעם לזה בשם הגה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע שמצינו לחז"ל (ברכות כט:) שתקנו תפלה קצרה להולכי דרכים, ורק שבהיום אין נוהגין כן מפני שבלא"ה אין אנו מכוונים כל כך בתפלה, אבל כיון שקבעו חז"ל שיש להתפלל תפלה קצרה צריך להשמיט מהתפלה, ולכן נהגו להשמיט תחנון שהוא רק רשות^ח.

ד. וכ"כ בספרו קשר גודל (סימן ט אות טז), יכול לומר נפילת אפים ביחוד ובכל מקום, ואריך בין לפשט בין לסוד.

ה. ואפשר הטעם שלא שייך לחלק המנהג בעיר אחר, וכיון שנהגין בכך בין החומות, נגרר לזה כל העיר.

ו. אבל בשו"ת דברי יציב (סי' עה) הורה שאין לומר נפילת אפים כשמתפללים בכולל שאין שם ספר תורה.

ז. בשולחן הטהור (סי' קלא סעיף כג) כתב שאין לומר תחנון. כיון שהשכינה שורה עמו בדרך, וכן נהג רבינו זי"ע.

ח. הספר אמרי צדיקים נתחבר על ידי הרב אברהם אינטיגא ז"ל נכד הגר"ש קלוגר זצ"ל, וכתב ששמע זאת מפי הגה"ק בעל האמרי נועם זי"ע מדזיקוב.

דברי כ"ק מן אדמו"ר שליט"א

זכור!

זיכור!

את הרבים

או מ'קומט לערנען בקביעת עתים ברבים
איז מען סיי זוכה פאר זיך

און סיי איז מען זוכה צו זיין
פון די מזכי הרבים

מיט
א קול
תורה
לערנט
זיך גאר
עפעס
אנדערש

קומט אריין אין
איינע פון אונזערע
בתי מדרשות
און כאפט זיך מיט
דעם קלינגעדיגער
קול תורה!

8:30
רגלי
מוליכות
אותי
לבית
המדרש

החיד"ק שטיטלעך

ב

עמוד זה נועד לעזור לב המעיין ואין לסמוך על הדברים למעשה.

נערך ע"י הר"ה ג' ר' חיים מנחם בר ש"ע ווייס שליט"א

הגוי שהתאוה לאכול ממאכלי השבת

האחים החשובים ר' יוסף ור' אנושיל שובתים את שבתם בבית זקנים, החסיד הישיש ר' אביש, שואפים לשאוב ממנו טעם זקנים, לינוק מאותה האמונה הפשוטה והלוהטת שבקרבו, לקבל נגיעה ליראת-השמים הנקיה, האמתית, המתוקה מרבש - של בני הדור העבר.

אחר ברכת המזון של סעודת הלילה רווית הוד הקדומים, חוזר אל הבית הגוי הפיליפיני המטפל בזקנים.

ר' יוסף מבחין על הגוי שהוא רעב [ככלב...], קורא אליו: הנה השארנו לך כאן על השולחן בקדירה הרבה מן המרק המוטעם, אתה יכול לקחת אותו, ולחממו בשבילך, [אל דאגה, הקדירה היא לשימוש חד-פעמי, כך שלא איכפת לנו שהיא 'תבלע' את בישולי עכומוך] - אתה יכול גם להוסיף בקדירה גם חתיכת בשר משובח שנשאר לנו במקפיא, ולאכול כאוות נפשך! - אבל את הטעם הנפלא שאנחנו טעמנו במרק - לא תוכל להרגיש לעולם, לנו יש תכלין מיוחד 'ושבת' שמו...]

אחיו ר' אנושיל כשמעו את דבריו נזעק לעומתו: עברת עכשיו על איסור 'אמירה לגוי'!

ר' יוסף משיב בתמייה: מה ענין 'אמירה לגוי' לכאן, הלא הגוי עושה זאת בשבילו, בשביל שהוא רעב! למה ייאסר לי לומר לו, 'עשה מלאכה בשבילך'?

האם אכן יש כאן איסור?

איסור לומר לגוי: 'חסום פרתי ודוש בה'

איתא בגמרא בדף צ. 'עמוד היום' של ש"ק} לגבי איסור 'לא תחסום שור בדיושו: 'איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי, חסום פרתי ודוש בה'. והשאלה היא, אם איסור 'אמירה לנכרי' היא רק באיסורי שבת, שהן איסור סקילה, או גם באיסורי לאוין. [ולהלכה נקטינן שיש איסור אמירה לנכרי גם באיסורי לאוין].

האם גם בתבואה של הגוי אסור:

והנה כמה מן הראשונים פירשו שמדובר דוקא כשהישראל אומר לגוי 'חסום פרתי ודוש בתבואה שלי', שהישראל נהנה בזה שהפרה נחסמת ואינה אוכלת מתבואתו, ולכן אסור, אבל באופן שאומר לו 'חסום פרתי ודוש בתבואה שלך' - מותר, כיון שאין הישראל מרוויח כלום.

אבל דעת רש"י (ד"ה חסום) ור"י (בתורה חסום) והרא"ש, שכן מדובר כשאומר לו לגוי 'חסום פרתי ודוש בתבואה שלך', ואפילו באופן כזה אסור, וכן נפסק להלכה (טור ח"מ שלח).

וטעם האיסור ביארו תוס', שאף שאין הישראל נהנה כלום, עם כל זה אסור, כיון שסוף סוף אותה פעולה אסורה לישראל לעשותה, ואינו דומה לאומר לנכרי 'אכול נבילה', שזה ודאי מותר, כיון ששם גם הישראל עצמו יכול לעשות פעולה זו, שיכול ליתן הנבילה לתוך פיו של הנכרי, מה שאין כן חסימת הפרה אף כשהתבואה של הנכרי, אותה פעולה אין הישראל יכול לעשות.

לומר לגוי: 'הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך'

וכתבו תוס' שלפי זה, אסור גם כן ליתן בשר לגוי בשבת לבשל לצורך עצמו, אף שאין הישראל נהנה כלל, כי פעולה זו של בישול הבשר אסור הישראל לעשות. וכן פסק המחבר להלכה בשו"ע או"ח (שו, כב).

א. כן הוכיחו בגמ' מזה שהורה אבהו דשמואל לאלו שהגויים עשו עם בהמתם איסור, שעליהם למכור, ומכוח שאף בלאוין יש איסור אמירה לגוי, ואף שהגמרא דוחה הראיה, וביארה טעם הקנס משום שסבור כר' חידקא שבני נח נצטוו על איסור זה - מי' נקטו הפוסקים להלכה שאיסור אמירה לגוי הוא בכל האיסורים, משום שאנו רואים בהמשך, כמה אמוראים שפסקו כאבהו דשמואל שצריך למכרה, אף שאנו נוקטים להלכה (בפס' מנדרין) דלא כר' חידקא, וע"כ שהוא משום אמירה לנכרי גרידא.

ב. כן כתבו התוס' (ד"ה חסום) בתחילת דבריהם, וכ"כ הריטב"א, וכ"מ דעת הגהות אשר"י (דברי הגהות א"ר שם צ"ע).

ג. ובהגהות מרדכי (שבת פ"ד אות ג) ביאר טעם האיסור בדישה בתבואה של הגוי באופן אחר, שהישראל נהנה מזה, כי הגוי מרבה לו שכר כיון שהוא מרשה לו לחסום אותה, ולפי"ן רק כשמועג לישראל איזה הנאה אסור, וכ"מ דעת רמב"א ב"ד (ר"ה ד) אבל כבר כתב במ"ב (שו, ע) שלהלכה בכל אופן אסור, וכדעת תוס' והרא"ש, וכן פסק הש"ך ב"ד (ר"ה ד).

הוא של הגוי.

ומותר בזה אף כשהישראל נהנה ממעשיו, כגון לומר לו 'כבה דליקתך', אף שכונת היהודי למנוע שלא יתפשט האש לרשותו.

ואם הישראל נתן לו את החפץ מערב שבת, מותר לומר לו בשבת לעשות בו מלאכה, כיון שהוא כבר לגמרי שלו.

לומר לו לפני השבת:

כתב במשנה ברורה (ס"ק עד) בשם האליה רבה (ס"ק מז), שאסור אף לומר לו קודם השבת, קח בשר ובשל אותו לצורך עצמך בשבת.

ומקור דבריו ברא"ש בסוגיינתו בשם רבינו סעדיה גאון, שאסור גם לומר לגוי בע"ש לעשות מלאכה בשבת, ודיין כן מזה שאסור לומר לגוי 'חסום פרתי ודוש בה', אף שבשעת החסימה עדיין אין איסור, ורק בשעת הדישה יש איסור.

מסקנת הדברים:

א. אסור לומר לגוי 'הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך', אף כשאין לישראל שום שיכוח עם הגוי ואין לו שום תועלת מזה, וכן בשאר כל מלאכה שהישראל נותן לו חפץ שלו לעשות בו מלאכת איסור, ואפילו דרבנן - אסור.

ואפילו עכשיו נתן לו במתנה גמורה, מכל מקום כיון שהוא חפץ שהיה שייך לישראל - נראה כשלוחו ואסור.

אבל יכול לומר לו בסתמא 'הילך בשר זה', אף שהגוי מבין מעצמו שעליו לבשל.

ב. ובנידון שאלתנו לגבי המרק עצמו - נראה שאם לא נצטנן לגמרי מותר, ואם נצטנן לגמרי אסור.

ג. גם בערב שבת אסור ליתן לגוי בשר ולומר לו שיבשל בשבת לעצמו.

ד. אם החפץ והמאכל שייך מלכתחילה לגוי, וכן אם הישראל הקנה לו אותו מערב שבת, יכול לומר לו אחר כך 'בשל אותו לצרכך בשבת' נואף באופן שהישראל מרוויח מזה, כגון שעל ידי זה יהיה הגוי פנוי לעשות מלאכתו במרצאי שבת, כיון שעושה בשלו. וכן הוא בכל המלאכות.

ולכן מותר להראות הדרך לנכרי הנוהג ברכב, כיון שעושה בשלו.

ח. ש"כ (פ"ל הערה כד).

ט. שוה"ע שם.

י. כ"כ בשע"ת (שו"ס) בשם שו"ת הבי"ע לענין רופאים ישראלים הבאים לרפא גוים על ידי משתות רופאות, שצריך לחקוק להם את הסממנים מע"ש, ואז יכול לומר לגוי למשוך ולרפוא. ויל"ע למה לא יהא מותר אף בשבת ליתן לו במתנה, ואח"כ כשהוא כבר לגמרי של הגוי - יאמר לו לעשות מלאכה. ובמאמר ש'הקדושה שחור אסור ליתן מתנה בשבת כי אם לצורך שבת, ומה צורך שבת יש בנתינת לגוי, ואף לומר לו הילך בשר זה בלא לבשל היה לנו לאסור (וכן חק' בתהליך). וי"ל שכשנתן לו לאכול אינו נחשב 'מתנה', שהדרך הוא ליתן דבר זה בחינם ואין נקרא מתנה, אבל כשנתן לו לשם 'קנין', ורצה אח"כ לומר לו לעשות מלאכה - אסור משום 'מתנה' (שם) ומהר"ם מלג' (פ"ל הערה כה).

יא. אמנם הרא"ש עצמו דחה ראייה זו, שבחסימה האמירה היא 'בשעת איסור', אף שעדיין אינו עובר האיסור בפתול, משא"כ בערב שבת עדיין אינו זמן איסור כלל (אמנם אינו חולק על הרי"ג להלכה).

ובתהליך לרד" (ס"ק) חולק על הא"ר, ומצדד שבאופן שעושה הגוי במלאכת עצמו מותר לומר בע"ש, והוכיח כן מזה שהתורה (בספ"ט שו"ס) ליתן לנכרי מעות ולומר לו קנה לעצמך, ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת.

וש' שתירצו ההוכחה מסע"ג: ששם מלוה הישראל את המעות לנכרי ומלווה להוצאה נתנה, וא"כ הגוי עושה בשלו (ששי"ב פ"ל הע' קטו), וש' להעיר, שאם אומר לו בשעת נתינת המעות 'קח מעות שלי בהלוואה וקנה לי בשבת' - לאאורה אינו מועיל, דהו מקרי שנתן לו חפץ שלו לעשות מלאכה, ובדמשמע מלשון המ"ב בשם א"ר, ורק כשנתן לו מקדים 'בסתמא' נקטן נמור, ואח"כ אומר לו לעשות מלאכה, אז מיקרי שעושה בשלו, וכמו שהובא לעיל בשם שו"ת. וצ"ע.

יב. אם עדיין לא נצטנן לגמרי, אין בו איסור בישול, וגם לענין איסור 'חורו' - אם הכירה גוי' וכבר היה על האש בשבת, אף שהסירי שלא על מנת להחזירו, נראה שיכול הגוי להחזירו, כיון שרי"א שבכ"ג ליכא איסור חורו (וכ"מ סי' רג בשם הר"ן), א"כ ע"י גוי לאאורה מותר. [ואם אנו הגוי יחזם בכירה שאינו גוי'ק, אבל הרי בידו לעשות בחיור]

אבל אם נצטנן לגמרי - דברר ל"ח ש' בו ג'ם איסור בישול, ועיין ב"אורח"י סי' רג (וה"ה להלחם) שדוקל ע"י גוי 'לצורך שבת', ובכ"א לא שייך זה, ואפ"י דברר יבש אסור משום 'חורו', דבטלה לה שהיה הראשונה (פ"ב רג, שם).

שערים המצויינים בהלכה

נערך ע"י הרה"ג ר' נתן גוטליב מו"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

שאלות ותשובות למערכת

העומר.

תשובה: אף שנוהגין לברך על פרי חדש ברכת שהחינו כתב המג"א סי' רכה (סק"י) שאינו אלא רשות כמבואר במס' עירובין (מ), ובמשנ"ב (סק"ט) שאף שהוא רק רשות ראוי לזוהר שלא לבטלה. וכיון שאין בזה חובה, יכול על פי הדין לטעום ולא יברך שהחינו.

ובפרט באיש שאין מרגיש שמחה בפרי חדש כמו שמצוי כהיום הרבה אנשים, שיש לצרף מה שכתב בשו"ת שטת הלוי (ח"ד סי' כה) שלא נתקן ברכה זו רק על שמחת הלב, ולכן מי שאין הפרי גורם לו שמחת הלב, אין צריך לברך. ולכן יש גדולים שנהגו לברך רק על פירות משבעת המינים שגרם להם שמחה ע"ש.

טעה והזכיר טל ומטר בשבת:

שאלה: בליל שב"ק פ' תוריע מצוה התפללתי ערבית, ובטעות אמרתי עד אחר ברכת 'ברך עלינו', ואינו זוכר אם אמרתי 'ותן ברכה' או 'ותן טל ומטר', האם קודם שאני מתחיל 'אתה קדשת' יש לומר שנית ברכת ברוך עלינו.

תשובה: לכאורה כיון שאין חיוב לומר ברך עלינו בשבת, אין צריך לתקן נוסח הברכה, ומתחיל מיד 'אתה קדשת'.

אבל יש לומר שכיון שאם התחיל ברכה של חול בשבת - חייב לגמור הברכה, ואם כן כשהתחיל לומר ברכת ברך עלינו חל עליו חיוב לגמור הברכה, וכיון שיש חשש שאמר ותן טל ומטר, צריך קודם לתקן נוסח הברכה, ואח"כ להתחיל 'אתה קדשת'.

ונחלקו בזה האחרונים בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' צא) פסק שצריך קודם לומר ברך עלינו, ואח"כ מתחיל 'אתה קדשת', והחיי אדם (כלל כה סעיף ג) חולק עליו שמתחיל מיד 'אתה קדשת' ואין חזר לומר ברך עלינו שנית כתיקונו.^א

ולמעשה יש לנהוג כדעת הלכות קטנות שהעתיקו הבאר היתב (סי' קי סק"ז), והשערי תשובה (סי' רסח סק"ג) להלכה.^ב

טעה ופתח ברו מים חמים בשבת:

שאלה: טעה ופתח ברו מים חמים בשבת, האם מותר לסגור.

תשובה: א. לכאורה יש בזה חשש בישול בשבת, שהרי בשעה שפתח ברו החמים והוציא מים חמים מתוך הדוד, זורם באופן אוטומטי מים צוננים לתוך הדוד, ואם ימשיך לזרום צוננים לתוך הדוד יש לשער שלא יתבטלו הצוננים כיון שניתוסף והולך צוננים, אבל אם יסגור הברו יפסיק לזרום צוננים לתוך הדוד, והמים שכבר נכנסו לתוך

קריעה מול מקום המקדש ביום ל"ג בעומר:

שאלה: אורח שמגיע מחו"ל ויבקר בירושלים ביום ל"ג בעומר האם צריך לעשות קריעה כשוראה מקום המקדש.

תשובה: יש שהקילו שבערב שבת אחר חצות אין קורעין. אבל לפני חצות, יש לקרוע אף שהוא ל"ג בעומר.

והנה בשער הכוונות כתב מהר"ח ויטאל בזה"ל, העיד הזה"ר אברהם הלוי כי הלך [במירון] ביום ל"ג בעומר, והיה נוהג לומר בכל יום נחם די' אלקיני את אבלי ציון כו', וגם בהיותו שם אמר נחם כו', ואחר שגמר אמר לו מורי [האר"י] ז"ל כי ראה בהקיץ את רבי שמעון בן יוחאי ע"ה עומד על קברו, ואמר לו אמור אל האיש הזה אברהם הלוי, כי למה אומר נחם ביום שמחתנו וכו', והעתיקו המגן אברהם (סי' קלא סק"י).

אבל אין זה דמיון לקריעה שיש חיוב על פי הלכה, משא"כ אמירת נחם בכל השנה, וגם כי הר"ר אברהם הנ"ל אמרו במירון במקום השמחה.

קראו בטעות ביום שני בפרשת קדושים:

שאלה: אירע אצלנו ביום שני שטעה הבעל קורא והתחיל לקרות עם הכהן פרשת קדושים והזכירו אותו הציבור, והכניע הבעל קורא על פי דעתו שכיון שכבר התחיל פרשת קדושים וגמור גם לוי וישראל, האם יצאו חובת קריאה.

תשובה: נחלקו האחרונים כשקראו בשני וחמישי בפרשה אחרת, האם יצאו חובת הקריאה, ולהלכה יש להקל שיצאו חובת הקריאה, שהעיקר לקרות עשרה פסוקים בתורה, ויוצאין בדיעבד גם בפרשה אחרת.^א

אבל לכתחילה היה צריך להמשיך לקרות עם לוי וישראל בפרשת אחרי.^ב

אבל לא יעבור בפרשת אחרי באמצע קריאת הכהן, מפני שיצטרך הכהן לברך שנית על הקריאה של פרשת אחרי, שהרי לא נתכוין בברכתו על פרשת אחרי.

וזולת באופן שבשעה שברך הכהן ידע שצריך לקרות פ' אחרי ונתכוין על זה, יכול לעבור גם באמצע קריאת הכהן לפרשת אחרי וקורא עמו ג' פסוקים.

לטעום פרי חדש בימי הספירה:

שאלה: כשנודמן לאחר פרי חדש בימי הספירה ורוצה לטעום ממנו, האם יש היתר לאכלו על פי מה שנהגו שלא לברך שהחינו בימי ספירת

א. במשנ"ב סי' קלא (סק"ד) ציין לספר פתחי תשובה סי' קלא שהביא שנחלקו האחרונים בזה, והמשנ"ב לא הכריע בזה, אבל החד"א בספרו לדוד אמת (סי' טא ד) הכריע להלכה שאין מעכב, וכ"כ בערוך השלחן (סעיף ה).
ב. וכ"כ בערוך השלחן שם.

|||

אולם, תושבי סוריא הרימו ידיהם בצער, וענו לעומתו בשפה רפה, שאמנם חפצים הם מאד להשתתף במצוה הגדולה של הצלת תושבי טבריה, אך מה יעשו וגם הם עניים ודלים כמותם, ואין ביכולתם לתרום סכום עצום כזה.

הרה"ק משפטייוקא נצטער עד מאד, וזו הפריעה והטרידה לו את כל מנוחתו ושמחת השבת, אשר מאנשי סוריא לא תבוא עזרתו, וכל יגיעתו וטרחתו בטלטול הדרכים וטלטולא דגופא היתה בחנם. אמנם התחזק את עצמו בבטחון אמין בה' שיושיעם ברוב חסדו, ושפך תחינתו כלפי שמיא שישלח לו חסדו ועזרתו, ויעזרהו שיוכל לקיים שליחותו ולהציל את תושבי טבריה מהגזירה.

בלילה, ובחלומו נתגלה אליו רבו הרה"ק רבי פנחס מקארין ז"ל, שלפני זמן קצר נסתלק לגני מרומים, אך הוא עדיין לא שמע זה, ובראותו בחלומו הבין מכך שרבו כבר נסתלק וכבר אינו בין החיים עלי אדמות, ונצטער מזה הרבה, אם בארזים נפלה שלהבת מה יענו... ומי יקים על עם מרעים לעזר ומושיע.

אולם רבו הקדוש רבי פנחס הרגיעו, ואמר לו שלא יצטער הרבה, אלא כך יעשה, מחר ביום הראשון יקום בבוקר השכם, ויצא לחוף ויעמוד בקרן זוית, שם יצפה על עובדי אורח, וכאשר יבחון באיש מסוים אשר רץ לדרכו עם סימנים מסוימים, שהוא חגור חגורת קש במתניו, ועוד סימנים שונים שמסר לו הרה"ק, יגש תיכף אליו ולא יניחנו ללכת מתחת ידיו, ויבקש ממנו על עמו שישים להם פליטה, ויהא בקשר עמו כדת מה לעשות אודות ביטול הגזירה.

ויהי בבוקר, ויקם הרה"ק ר' יעקב שמשון משפטייוקא זיע"א, ויצא החוצה, ויפגשהו שם האיש, אשר חגור חגורת קש במתניו וכן שאר הסימנים, כאשר דיבר רבו, ועיכבו מללכת הלאה עד אשר יגיד לו מה יעשה לביטול רוע הגזירה.

האיש הנ"ל רצה להשתמט ממנו, אבל הרה"ק משפטייוקא זיע"א אחז בו בחוזק ולא הרפה ממנו, וענה האיש שוב שהוא הולך הנה למקום מסוים, ואח"כ יחזור שוב אליו, אך הרה"ק לא נתן לו ללכת ואמר לו שלא יעזוב אותו בשום אופן, ובאשר ילך ילך אף הוא אתו, עד אשר יפעל בעבורו לביטול הגזירה.

וירא האיש - אשר היה כמובן צדיק נסתר - כי לא יכול לו, והסכים עמו, ואמר לו שיאחז היטב בחגורתו, ואחז הרה"ק ר' יעקב שמשון משפטייוקא זיע"א בחגורתו, וכהרף עין ראה שהוא נמצא באתרא קדישא מירון, ואמר לו האיש שיחכה עליו חוצה, ונכנס האיש למערת ציון התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א והתפלל שם, ואח"כ חזר אליו, ואמר לו שפעל לביטול הגזירה, והסולטאן מת עכשיו, וכיון שמת בטלו גזירותיו.

כאשר חזר הרה"ק ר' יעקב שמשון משפטייוקא זיע"א לעיר טבריה ת"ו, שמע תיכף הבשורה שהסולטאן מת ונתבטלה הגזירה. כן יאבדו כל אויביך ה'.

הכסף ששולם בזמן

אחד מגדולי הדורות בדורו של ה'נודע ביהודה' היה הגאון הקדוש רבי זרח איידליץ זיע"א (יומא דהילולא י"ב אייר, תק"מ), שלימים שימש כחבר בבית דין הגדול של ה'נודע ביהודה' זיע"א (יומא דהילולא י"ז אייר, תקנ"ג) בעיר פראג.

רבי זרח זיע"א נולד בפראג לפני שלש מאות שנה בשנת תפ"ה, לאביו רבי מאיר. אביו נפטר בצעירותו, ונשאר בחסות אמו האלמנה לבדו. בהיותו יתום קטן, ריחם עליו הגאון המפורסם רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ששימש באותו פרק כאב"ד דק"ק פראג, לקחו לביתו, וגידלו

ג. וזולת כשנזכר באמצע הברכה שאו גם לדעתו צריך להתחיל מתחיל הברכה ולגמור ואח"כ מתחיל אתה קדשת.
ד. וכ"כ בקצוה"ש (סי' עח סק"א) שיש לנהוג כדעת הלכות קטנות.

הדוד יתבשל.

ולכן יש להשאיר הברו פתוח עד שיתרוקן הדוד ממים חמים, והיינו עד שהברו מפסיק לשפוך מים רותחין, ואז יכול לסגור.^ח

ב. יש מתירין לסגור הברו מיד, שאף אם יגרום לבשל המים צוננין שנכנסו לתוך הדוד, אינו מתכוין לבשל המים, וגם אין לו שום תועלת מבישול המים, שהרי אסור לפתוח בשבת ברו מים חמים, ונמצא שהוא בגדר פסיק רישא דלא ניחא ליה שאסור רק מדרבנן, ונמצא שאין בזה רק גרמא באיסור דרבנן ויש להקל במקום הפסד.^ט

ג. ובפרט כשלא היה הבדל דלוק לפני כניסת השבת, והמים שבתוך הדוד רותחין רק על ידי השמש, שנמצא שאף אם יתבשל המים אין זה רק ביטול בתולדות חמה שאסור רק מדרבנן, ונמצא שסגירת הברו הוא רק גרמא על תרי דרבנן.

ד. לכתחילה יש ליזהר שלא לפתוח ברו החמים בשבת, וכדאמרינן שברך כלל יש ברו אחד לחמין וצוננין וכשמיטה הברו לצד שמאל נפתח ברו מים חמין מצוי המכשול.

והרצוה לצאת מכל חשש יכול לסגור לפני שבת כניסת ברו הראשי של המים החמין, שאז אף אם יטה הברו לצד שמאל אינו פותח ברו של מים חמין.

הנהגה כדעת הגאונים שנתכבד לברך שבע ברכות אחר זמן הגאונים:

שאלה: מחותן אחד ערך שבע ברכות האחרון לבנו החתן, וכיוון שהמחותן נוהג כדעת ר"ת לענין צאת הכוכבים בירך בהמ"ז לפני סוף זמן ר"ת, וכיבד ברכת אחת משבע ברכות לאחר מהמסובין הנהגה כדעת הגאונים ולא היה נעים לו לסרב מלברך כאילו מרמז להמחותן שאין נוהג כהוגן ואין היתר לברך, האם היה מותר לו לברך.

תשובה: שבע ברכות נתקן לכבוד החתן והכלה, ובאמת היה צריך החתן לברך שבע ברכות, רק שחששו לחתן שאין בקי בנוסח הברכות, ולכן מברכים אחרים בשבילו.

ואם כן מסתבר שתלוי לפי מנהג החתן, ואם החתן נוהג כדעת ר"ת, מותר לאחר לברך בשבילו אף שהוא נוהג כדעת הגאונים.

ובפרט שיש לצרף דעת הפוסקים שאם התחילו הסעודה מבעוד יום אף שנגמר בלילה מותר לברך שבע ברכות, כיון שבזמן הסעודה היה חייב לברך, וכמו שנוהגין להזכיר רצה ויעלה ויבוא כשמברך במוצאי שבת וי"ט או ר"ח.

הפריש חלה ושכח לברך האם אפשר לשאול על הפרשת חלה כדי לברך:

שאלה: הפריש חלה ושכח לברך על הפרשת חלה, והפסיד הברכה, כיון שאין מברכין רק קודם הפרשה, האם אפשר לשאול על הפרשת חלה כדי שיוכל להפריש שנית ולברך.

ה. ואף שגם בזה עדיין גורם ביטול כשיש לו דוד שמש, שהרי המים שנתמלאו בדוד יתחממו אחר כך על ידי השמש ואם כן יצטרך להשאיר פתוח עד מוצאי שבת, מכל מקום יש לומר שהשאיר הברו פתוח עד מוצאי שבת הפסד גדול, וביטול על ידי דוד שמש הוא רק איסור דרבנן ואין לחשוש על גרמא במקום הפסד גדול, ויש גם לצרף דעת הפוסקים שביטול בדוד שמש חשיב כביטול בחמה עצמו ולא בתולדות חמה, ואין בזה אפילו איסור דרבנן.

ו. כן הורה בעל שבת הלוי בקובץ מבית הלוי (ח"י עמ' עז).

תשובה: בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' קיח) נשאל על שאלה זו, וחכם השואל הציג שנחלקו בזה שני גדולי ישראל דעת הגאון הקהילת יעקב זצ"ל שאין לעשות כן משום גורם ברכה שאין צריכה, ודעת הגר"מ שך זצ"ל שמותר לעשות כן.

ולמעשה המנחת יצחק הסכים שאין לעשות כן^י, וכן נוטה בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קצד)^י.

נודע לאחר סעודת שבת שלא הופרש חלה:

שאלה: לאחר שאכלו סעודת שבת נודע ששכחו להפריש חלה, האם יצאו חובת סעודת שבת, או דילמא חשיב כמצוה הבאה בעבירה.

תשובה: יש צד שלא חשיב כמצוה הבאה בעבירה כיון שנכשלו בשוגג באיסור דרבנן, שהחלה כהיום רק מדרבנן^י.

אבל טוב להחמיר לאכול עוד ג' סעודות.

ואם קשה לאכול סעודה נוספת, אפשר לאכול מזונות מעט יותר מכביצה, ולסמוך על דעת בעל התניא שאפשר לצאת סעודת שבת על ידי אכילת מזונות^י.

ואם אירע כן בחוץ לארץ ונשאר מעט מהעיסה, אפשר להפריש חלה במוצאי שבת ממה שנשאר, ולא אכלו טבל, שהרי חלת חוץ לארץ אוכל ואחר כך מפריש חלה.

ואף באופן שלא נשאר כלל מהעיסה, יש סברא שלא חשיב כמצוה הבאה בעבירה, כיון שבשעת האכילה היו יכולין להפריש ממה שישתייר מהעיסה, נמצא שלא עשו איסור בשעת אכילה, אבל יש לדחות שכיון שלא נשתייר לבסוף כלל מהעיסה, נתברר למפרע שאכלו טבל^י, ולכן גם באופן זה טוב להחמיר.

ז. והוסף המנחת יצחק שבא"ה אין פשוט שיברך כשמפריש שנית, כמו שכתב החיד"א בברכי יוסף (סי' שג סק"א) שנכון שלא לברך כשמפריש שנית, שלענין ברכה יש לחוש לדעת הט"ז (שם סק"ב) שאין מועיל שאלה על הפרשת חלה.

ח. ושמעתי בשם הגר"ר רבי דב לאנדא שליט"א שאמר שאף אם ישאל על הפרשת חלה ויפריש שנית ויברך, מכל מקום לא תיקן מה שנכשל שהפריש חלה בלי ברכה עב"ד, אבל יש להעיר שאף שלא יתקן המכשול הקודם לפחות ידווח ברכה.

ט. בתשובות והנהגות (ח"ב סי' רמ"א) נסתפק לענין אכל מצה בליל הסדר ונודע שלא הופרש חלה אם יש להקל שלא חשיב כמצוה הבאה בעבירה כיון שנכשל בשוגג באיסור דרבנן, והנהיג שם הקהילות יעקב שכיון שלא ידע שעשה איסור, יש לומר שלא חשיב כמצוה הבאה בעבירה.

י. בס"י קצח הובא הגהות אחיו של בעל התניא שהעיד משמו שהורה שאפשר לצאת סעודת שבת באכילת מזונות.

יא. בשו"ת פני מבין (סי' קכ"א) כתב שאם אכל מצה בחו"ל ואח"כ נודע שלא הופרש חלה יש לומר שלא חשיב כמצוה הבאה בעבירה, כיון שבשעת אכילה לא עשו איסור. אבל בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' כג) מדייק מדברי הפמ"ג (סי' תנ"ד משי" סק"א) שלא דבריו ע"ש.

שאלות ניתן לשאול בכל מכמני ההלכה במערכת 'קול התורה':
מס' 02-3-722-700 ואח"כ *
כמו"כ ניתן להתקשר להעורך הגאון המו"צ שליט"א: 05331-21-571

וחינכו על ברכיו, ונעשה לרבו המובהק, והיה מקושר אלו בעבודות אהבה.

והיה כאשר גדל הנער והיה לאיש, ושמו הלך לפניו כאחד הלומדים המופלגים, לקחו לחתן הקצין הגביר רבי פייבל ירושלמי ז"ל, אשר נתן לו את בתו הצדיקת מרת איידל ע"ה לו לאשה.

לעומת העניות והצמצום שהיו מנת חלקו בימי נעוריו, זכה כעת לשני שלחנות, כי חותנו הגביר סיפק לו את כל צרכיו למען יוכל להקדיש עתותיו לתורה ולעבודה בלי שום מפריע, ובלי שום דאגות פרנסה. גם זוגתו הרבנית ע"ה עמדה לו לעזרה בפרנסת וניהול הבית, וכפי שכותב עליה בהקדמתו לספרו 'מלאכת מחשבת': "היתה לי אשת חיל שהיתה מפרנסת אותי ואת ביתי ברייח". וכן אנו מוצאים על מצבתה כתוב לאמר "הרבה עזרה לבעלה כדי שיוכל להיות מסור בל"ג ללימוד התורה".

וכך כל ימיו היה חי בעושר ובריוח, ומצד שני היה מרביץ תורה לתלמידים בישיבה הגדול ד"ק פראג, ולאחר מכן שימש גם כחבר הבד"ץ בבית דינו של הנודע ביהודה. עד שבסוף ימיו לעת זקנותו, ירר מנכסיו, וחי חיי צער ועוני, והתרושש עד מאד.

בכל זאת לא חדל מלשלם את המסים לקהילת היהודים בפראג, ושיילם עדיין את הסכום ששילם בימיו הטובים, כפי שהעריכוהו לפניו בימי עשרו וגדולתו. עד אשר גברה עליו יד המחסור, אז נעתר להפצרת ידידיו ללכת אל פרנס הקהילה בימים ההם ר' ישראל פרנקל ולגלות לו את רוע מצבו. שמע הפרנס ונודע, וכמובן שהחליט לשחרר את רבי זרח מתשלומי מסי הקהילה, ומלבד זה שלח לו מתן בסתר צרור שקלי זהב, אבל רבי זרח, אשר מעולם לא נהנה משל אחרים, סירב לקבל את המנחה הזאת. הדבר חרה לפרנס, והוא בא לבית רבי זרח, ואמר לו: "יבחר לו מר אחת משתי אלה, או לקבל את מנחתי הדלה, ואם לאו ישלם נא גם להבא מסי הקהילה כפי ההערכה הקודמת". כשראה רבי זרח כי כלתה אליו הרעה מאת הפרנס, שמע לעצת ידידיו וקיבל את צרור הכסף, ואולם לאחר פטירתו נמצא הצרור הזה חתום בחותמו, בצירוף מכתב בקשה כי יורשיו יחזירו את הכסף לבעליו...

בצר לו החליט בשנת תקל"ה להדפיס את ספרו 'מלאכת מחשבת' שכולל כל חכמת החשבון, "חכמת המספר והתשברת, קצת מחכמת המדידה המצטרך לחכמת התכונה, חשבון תקופות ומולדות וקביעות השנים, חשבון לקוי הכוכבים ותשלום חכמת המדידה". בהקדמתו לספר הוא מסביר את פשר ההדפסה, שביטולו היה נמשך לחכמות אלו, ובכן הוא מסביר על פי דברי חז"ל (ב"ק פ.) 'פשוט נבלה בשוק...', הוא כותב שם: "...ואם כך אמרו על מלאכה בזויה, ק"ו על מלאכה שאינה בזויה שיש קורין אותו חכמה ואינה מלאכה... והנה למדתי בילדותי דברים אלו, ומחמת גודל חשקי שהיה לי בלימודים אלו, בטלתי הרבה מן התורה, אמרתי תחת שאבטל עתה ללמוד מלאכה להתפרנס בה, אראה אולי לבקש פרנסתי ממה שלמדתי בנעורי, שלא יהיה בטולי שבטלתי לבטלה".

שעשועין - חידות והיכי תמצא שאלות מ'העמודים' שנלמדו השבוע

ביני עמודי

א. שני פועלים עובדים אצל בעל הבית בטחינת הקמח, ורוצים בינתיים לכסוס קצת מן החיטים, אחד מותר ואחד אסור, למה?

ב. היכן מצינו מי שנוהג על פי דין תורה וגורם חורבנות?

י. ואלו הן השאלות המוצגות ב'העמודים'?

א. ואלו הן השאלות המוצגות ב'העמודים'?

א. ואלו הן השאלות המוצגות ב'העמודים'?

א. ואלו הן השאלות המוצגות ב'העמודים'?

מאמר נפלא בענין: מערת הרשב"י בפקיעין

■ דברים נפלאים הנוגעים למערה זו ■

ידוע ומפורסם לכל העובדא המובאת בגמ' שבת (דף לג:) על התנ"א רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר שנתחבאו במערה הנמצאת עד היום הזה בכפר פקיעין, ואמר' שם דאתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא. ועד היום נמצא שם אילן חרוב גדול, אשר לפי המסורת היא האילן חרוב שנברא להם ע"י נס^א.

קושיית מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע איך אכלו החרובין הלא נאסרו משום ערלה:

איברא, דיש לתמוה מאוד על עובדא זו, דהרי שנינו במס' ערלה (פ"א מ"ב): "עלו [האילנות] מאיליהן [שלא נטעו ע"י בני אדם], חייבין בערלה". ומפורש לפנינו, דגם אילן שעולה וגדל מעצמו, אף שלא היה ע"י נטיעת אדם, נוהג באילן זה כל דיני ערלה, ופירותיו בג' שנים ראשונים אסורין באכילה ובהנאה.

וא"כ איך אכלו התנאים הקדושים רשב"י ובנו רבי אלעזר מן האילן בג' שנים הראשונים, הלא החרובין היו אסורין מדין ערלה.

ודוחק לומר דעשו כן מפני פיקוח נפש, שלא היה להן מאכל אחר, דאין נאמר על תנאים הקדושים שניזונו ממאכל איסור, וכבר עמד על קושיא זו הגה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע^ב.

הת' שנאמרו על קושיא זו:

וכבר כתבו לתרץ קושיא זו, דהלכה פסוקה הוא בידינו בשו"ע יו"ד הלכות ערלה (סי' רצ"ז סכ"ז), דהא דאילן שעלה מאיליו חייב בערלה, וזהו דוקא שעלה האילן במקום יישוב בני אדם, אבל אם עלה האילן במקום שאין שם יישוב, פטור מדיני ערלה^ג. וא"כ רבי שמעון ור"א שנתחבאו במקום מיסתור שלא הי' שם יישוב, לא היו צריכין לנהוג בו דיני ערלה^ד.

ואחרים תירצו, דבלא"ה קושיא זו מעיקרא ליתא, דיש לומר דלא חל כלל איסור ערלה על אילן הגדל בדרך נס, ולא בדרך טבעי כדרך העולם.

בהמה שנבראה ע"י ספר יצירה מותר לאכול בעודו חי:

ומצינו כעין זה בשל"ה הקדוש (פ' וישב) לגבי בהמה שנבראה בספר יצירה, דכתב שם בזה"ל: "ובודאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה, אין צריך שחיטה, וניתר לאוכלו בעודו חי. וכך עשו השבטים [שאלו בהמה שנברא ע"י ספר יצירה חין], ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דבה זו אל אביו שהם אוכלים אבר מן החי, והם כנים היו, וכדין עשו", עכ"ל^ה.

לכמה שנים טוען החרוב פירותיו:

והנה, המהרש"א ב'חידושי אגדות' שם בשבת (לג:) כתב וז"ל: "איתרחיש ניסא ואיברו להו חרובא. אפשר דנקט חרובא, דהיה נס בתוך נס, דאינו טוען פירות עד שבעים שנה מנטיעתו, וכאן טען פירות מיד, וק"ל", עכ"ל^ו. וכוונתו למבואר במס' בכורות (מ:) "חרוב זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו שבעים שנה", ע"ש.

אמנם יש לתמוה על דברי הגמרא הוזה, דהא כהיום רואין דהחרוב גדול בתוך שנה שנתיים, ואין צריכין להמתין עליו שבעים שנה.

ודוחק לתרץ דגחמא קתני ושבעים שנה לאו דוקא, דהא לא שייך לומר גחמא רק על דבר שאינו מדויק קצת, שנה פחות שנה יותר, אבל לא על דבר שאין לו שייכות כלל להגחמא. ואולי יש לומר דנשתנו הטבעיים בדבר זה^ז.

בזה"ק אי' דרך אילן הדקל טוען פירותיו לשבעים שנה:

אמנם, על עצם קביעת חז"ל דעץ החרוב אינו טוען פירות עד שבעים שנה, מצינו כעין סתירה בזה, דבזה"ק (ויקרא טו) אמר רבי שמעון: "מכל אילני עלמא לית דמתעכב לאפרחא כמו תמר, דסליק לשבעין שנין". והרי גילה לנו רשב"י, דמכל אילנות לית אילן שמתעכב לגדול כ"כ רק עץ התמר. נמצא לפי"ז דגם

לימים נודע בעיקר כדרשן ומוכיח ודרש ברבים בהתעוררות רב בבתי כנסיות הקדושות שהיו בעיר פראג בימיו. דרשותיו עשו רושם גדול על שומעיהן, עד שהמרא דאתרא הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל יחד עם שאר חכמי העיר באו להאזין לדרשותיו המלהיבות.

היה זה כמה שנים לאחר הסתלקותו בשנת תק"מ, נדפס ע"י בנו בשנת תקמ"ה ספרו הידוע 'אור לישירים' המכיל בקרבו ארבע עשרה מדרשותיו שדרש לפני הציבור בעירו, והוא דברי תוכחות ומוסר לקהילת פראג, משולב בתוכו משלים שונים ופירושים שונים בפסוקים ומאמרי חז"ל לעורר את הציבור להטבת דרכם לתשובה ולשיפור המעשים.

ה'נודע ביהודה' אף כתב 'הסכמה' נלהבת על הספר, ובין השאר כותב: "הדור אתם ראו אור גדול אשר זרח 'אור לישירים' להשיב רגלי הנדחים מדרכי התורה להוליכם במישורים, כי יצאו לאור דברים אשר זוהר הרקיע מזהירים, וזרחה שמשו ...". בהמשך הסכמתו מעיד הנוב": "כל ימיו לימד תורה ברבים בחריפות ובקיאיות, והעמיד תלמידים רבים. ומלבד שה' חריף גדול ושונן בלימוד הלכה ותוס', עוד הי' חכים טובא בדברי אגדה ותוכחת מוסר, כאשר דרוש דרש פעמים רבות בבתי כנסיות שבקהילתנו". בהמשך הנוב"י מעיד ומספר על היותו נוכח בדרשותיו וכוחו הגדול בדרשותיו המרטיטות: "ואנא שמענא מפיו דברים מתוקים ונכנסים בלב השומע להלהיב להלבבות ליראת שמים, וברוח פיו ימאס רשע דרכו וישוב אל ה' בכל לבו".

הנודע ביהודה מסיים את דבריו בהבטחה ברורה: "בודאי הקורא בדרושים הללו יתן אל לבו יראת בוראו, ויתגבר כארי לשוב בתשובה שלמה".

תפקידי הדרשן וראש הישיבה היו קשורים זה בזה בקהלת פראג מקדמת דנא, וכן היה אצלו שהיה נמנה עם המיוחדים שבגאוני ישראל, כאחד מחברי בית דינו הגדול של בעל הנוב"י בפראג, וכמו"כ היה לו 'ישיבה' מפורסמת ומכל תפוצות ישראל באו ללמוד בישיבתו, וזכה להעמיד תלמידים לאלפים, וכמו שמעיד הנוב"י זצ"ל בהסכמתו. יצוין שעל מצבתו חרות לאמר: "מורה דעת לתלמידיו ארבעים שנה בתדירות".

|||

באותה תקופה קשה שעברה עליו, רבו נושיו, ולא היה לו עצה ותושיה, ונתיישב להודיע צערו לפני הגאון ה'נודע ביהודה' זי"ע, ואכן ביום מן הימים, לאחר שפגש בו בלשכת הבית דין, הודיעו שברצונו לדבר עמו דבר מה.

בשעה הנקובה, נקש הגאון רבי זרח קלות על דלתו של הגאב"ד הנודע ביהודה, ושח את צערו שמצבו קשה מאד, "ואני אנה אני בא מאימת הנוגשים והתובעים את ממונם".

הנודע ביהודה היה אז זמן קצר בטרם נישואי אחד מילדיו, ובביתו היה ארגז, שם חסך פרוטה לפרוטה להוצאות הנישואין המתקרב ובא, ועם הזמן הצטבר שם סכום של שלשת אלפים דינרי זהב לצורך ה'נדן' וקניית בגדים ושאר הוצאות החתונה הגדולות.

ה'נודע ביהודה' נכנס עמו בדין ודברים כמה הוא צריך כדי לשלם את חובותיו ולהתייצב שוב שיוכל להישאר על מעמדו. רבי זרח התיישב ועשה חשבון קצר, והעלה שהסכום שיוכל להעמידו על רגליו, הוא שלשת אלפים זהובים.

הנודע ביהודה לא חשב הרבה, בהתפעלות הכריז מולו שהנה מוכן לו בארגז בדיוק הסכום הזה. הוציא משם כל הסכום שבצרו הזוהבים, הושיט לו צרור הזוהבים, ונתנם לו בהלואה נגד שטר חוב, עד "לכשירחיב".

לאחר שעה קלה חזרה הרבנית של הנוב"י הביתה, והנה באותו היום חשבה על קניית הבגדים ושאר הקניות להוצאות החתונה, וניגשה בשמחה אל הארגז לקחת משם כמה זהובים. אך כמה חשכה עיניה, כשראתה

א. כן מעיד האו"ח הקדוש במכתבו המובא לחלק, דבמונע עדיין היה קיים העץ החרוב. וראיתי באחד מספרי זמננו, דגם אצל הערבים תושבי המקום יש קבלה מרור דור שלא להשתמש בענף שנפל מהחרוב, מפני שהוא עץ קדוש.

ב. כן הביא בשו"ת גבעת חלבונה (קונטרס נס' על גבעת אורח ה'), ע"ש.

ג. דבמקום יישוב אנו תולין דהיה שם כבר פעם אחת נטיעה, כן ביאר הש"ך שם.

ד. וכן תירץ בספר דרך אמונה (מעשר שני פ"ה ה"ו), וכן הגה"צ המקובל הרי"א מרגליות זצ"ל בספרו כוחו ודרשב"י (עמ' כא) כותב: "בהיותו במירון בער"ה אלול תש"ר, ורב אחד שאל שם כיצד אכלו רשב"י ובנו ר"א החרובין בג' שנים הראשונים, הלא היו ערלה. ותה"ל אשר שם במקומו נוכחתי שהוא משנה מפורשת 'העולה מאיליו חייב בערלה', וז"ל הרע"ב שם: דרוקא במקום ישוב, אבל במקום יערות ומדבריות לא", עכ"ל.

ה. וכן כתב הקדמון בספר נחלת בנימין (מצה קבה), דבהמה שנצורה ע"י ספר יצירה אין טעון שחיטה, ע"ש.

ו. ואגב, מצינו להרמב"ם בספרו הגדול (הל' דיעות פ"ד ה"א) שכתב, דהחרובים רעים לגוף ואינו פרי טוב שראוי לאכלן. ולפי"ז יש להבין, למה באמת נברא להם אילן חרוב בדרך נס, הלא כאמור הוא פרי גרוע שאין טוב לאוכלו. ואפשר דאילן שנברא בדרך נס נברא גם בטבע אחר משאר אילן, דאין דבר רע יותר מן השמים.

ז. וחכ"א אמר, ל' דיש לתרץ דמה דאמר' עד גמר פירותיו שבעים שנה, היינו דסוף גידולו שגלים בו חרובין מוכרחין, צריכין להמתין שבעים שנה. אמנם, אף דבגמ' שם אולי יוכלו לחוק ולפרש פירושים כאלו. ברם, במס' תענית (נב:) רואין להדיא דלא שייך לתרץ זה, דאמר' שם על ר' יוחנן: "זימא חד היה אול באורחא, חזיה להוואה גברא דהוה נטע חרובא. אמר ליה, האי עד כמה שנין טעין. אמר ליה, עד שבעין שנין. פשיטא לך דחית שבעין שני. אמר ליה, כי היכי דשתלי לי אבהתי, שתלי נמי לבראי". ומשמע להדיא מעובדא זו כי עד שבעים שנה אין תועלת בעץ החרוב, ועל כרחך דאין מתחיל כלל לטעון פירותיו קודם שבעים שנה.

החרוב אין צריכין להמתין עליו שבעים שנה. - והיותר קשה בענין זה, דשם במס' בכורות אמרי' להדיא, דזמן גידול הדקל הוא שנים עשר חודש, דלא כמפורש בזה"ק.

ולחומר הקושיא מוכרחין לתרץ, דמה דאמר רבי שמעון דהדקל סליק לשבעין שנים, היינו סוף וגמר גידולו. ועדיין הדבר צריך תלמוד.

בערב שבת היה האילן נהפך לאילן של תמרים והטעם בזה:

והנה, מצינו להשטט מוסר בספרו 'מדרש תלפיות' (ענף חרוב) שכתב בזה"ל: "כתב לי החכם השלם הרב יעקב פאראג נ"ר, ששמע מה"ר יוסף ביואש, שקיבל ממוהר"ר יהונתן גאלאנטי ז"ל, ששמעו מפי קדוש מדבר מוהר"ר משה גאלאנטי זצ"ל, שקבל מהזקנים, שקבלו איש מפי איש עד רשב"י זלה"ה, שאילן החרובין שהיה לרשב"י במערה, בכל ערב שבת היה נהפך לאילן של תמרים", עכ"ל.

ונציין, כי לפי קבלתו זו שקיבל מהזקנים, מתיישב היטב לשון המדרש רבה (אסתר פרשה ג'): "רשב"י ורבי אלעזר בריה טמירין במערתה תלת עשר שנים, והוון אכלין חרובין ותמרים"¹.

דלכאורה הוי סתירה להמבואר בתלמודין דאיברא להון חרובא. אך להנ"ל מתיישב שפיר, דלעת פניא דמעלי שבתא נתהפך האילן לפניס חדשות, ונעשה לעץ התמר².

והנה, ב'מדרש תלפיות' לא ביאר הטעם למה עשה ה' כזאת, שלכבוד שבת נתהפך האילן והיה לאילן של תמרים. ונראה להטעים הדבר לפי פשוטו, דקי"ל דתמרים סעיד וזיין כמו לחם, ובדיעבד אם בירך עליו ברכת המזון יצא ידי חובתו כדנפסק בשו"ע (סי' ר"ח סי"ז), וא"כ היו יכולין לצאת בהן ג' סעודות שבת³, וע"כ הפכו הקב"ה דוקא לתמרים.

ועפ"ז יתיישב עדותו של רשב"י ביום פטירתו המובאת בזה"ק (אדרא זוטא רפה): בזה"ל: "אמר רבי שמעון, אסדהנא עלי, מן יומאי לא בטילנא אלין ג' סעודתי". דאף דבמערת צורים לא היה לו לחם לסעוד ג' סעודות, מ"מ יצא ידי חובתו באלו התמרים⁴.

בתיקוני זוה"ק אי' דהמערה היתה כלוד:

והנה, על עצם המסורה דמערה זו נמצאת בכפר פקיעין, אף דבתלמודין לא הוזכר מקומו, מצינו ב'מדרש רבה' (קהלת פ"ח) דמפורש מקומו, דאיתא שם: "רשב"י ור' אלעזר בריה הוון טמירין במערתא דפקע". ואכן עד היום נקרא המקום אצל הערבים כפר פקע, ולא פקיעין.

אולם, גם בזה מצינו סתירה בתיקוני זוה"ק (ריש התיקונים), דאי' שם בזה"ל: "רבי שמעון אזל ליה וערק למדברא דלוד, ואתגניז בחד מערתא הוא ורבי אלעזר בריה, הוה אליהו זכור לטוב אתי להון בכל יומא". ואולי יש לתרץ, דמדבר לוד היתה ליד פקיעין⁵.

מערת הרשב"י היא מערת משה ואליהו שנבראה בערב שבת ביה"ש:

איתא בשם האריז"ל⁶, דמערת רשב"י בפקיעין הוא מערת משה ואליהו, עליה אי' בגמ' בפסחים (נד.) דאחד מן העשרה דברים שנבראו בער"ש בין השמשות הוא מערת משה ואליהו.

והיינו מה שמפורש בתורה (שמות לג), דאחר מעשה העגל ביקש משה מהקב"ה הראני נא את כבודך, ויאמר ה' אלא משה הנה מקום אתי ונצבתי על הצור, והיה בעבור כבודי ושמתיו בנקרת הצור, היינו במערה של הצור.

וכדבר הזה היה באליהו הנביא, דאחר שהרג נביאי הבעל נחבא במערה ועבר הקב"ה לפניו ככתוב במלכים א' (יט), ואותה המערה עצמה, היא המערה שבו נתחבא רשב"י בפקיעין.

אכן יש לתמוה קצת, דהלא משה רבינו לא נכנס לא"י, ואיך יוכל להיות שהגיע למערה זו, ואולי הועתק המערה מחור"ל לא"י, וצ"ע.

האור החיים הק' למד ב' חדשים במערה זו:

ועד היום שורה שם קדושה נוראה, כמו שכותב האור החיים הקדוש במכתבו בזה"ל: "והלכנו כולנו לכפר פקיעין תוב"ב, ויש שם המערה שבה נטמן רשב"י ע"ה, והחרוב שממנו היה מתפרנס, וקדשנו עצמנו שם ולמדנו שם ב' חדשים סיון ותמוז", עכ"ל.

המהר"ל מפראג קילס המערה כמקום מקודש מאוד:

וגם המהר"ל מפראג קילס מקום זה כמקום מקודש מאוד, דוה לשונו בספרו 'נצח ישראל' (פכ"ח): "דע, שאין ספק שיש מקומות בעולם מיוחדים לדברים קדושים אלהים ביותר, ובפרט המערה שהיה שם רשב"י הקדוש נטמן ראוי לזה, ואין ספק שהיה נגלה שם אליהו להקדוש רשב"י כמה פעמים במערה", עכ"ל⁷.

אלא שתמזהו עליו על שכתב דאין ספק שהיה נגלה שם אליהו, דמשמע דמדיליה אמר זה, ובאמת מפורש כן להדיא בתיקוני זוה"ק כנ"ל.

בל"ג בעומר יצאו רשב"י ור"א מן המערה:

ולסיום נזכיר דבר חידוש הכתוב ב'ערוך השולחן' סי' תצ"ג (ס"ט), ח"ל: "בארץ ישראל מרבין בתפלה ובהלקת נרות על קברו הקדוש [בל"ג בעומר], ואומרים שנטתלק ביום זה, וגם יצא מהמערה ביום זה", עכ"ל. אולם כבר תמזהו עליו, דמי גילה לו רז זה, שבו ביום יצא רבי שמעון מן המערה.

שהארגו ריק! הכסף איננו! מבוהלת עד עומק נשמתה רצה לבעלה הגדול לספר לו על ה'גניבה' שהתרחשה בביתם לאחר שנות עמל של קיבוץ פרוטה לפרוטה. אך בעלה הגאון זצ"ל הרגיעה שאין כאן גניבה ואין כאן גזילה, אלא הכסף נמסר לשמירה אצל מאן דהוא עד לימים הקרובים בסמוך לחתונה...

לאחר שנודע לה כל הסיפור שמאחורי הכסף, טענה בפני בעלה הגאון: "וכי אינך יודע שהעיר רועשת על פשיטת רגליו של רבי זרח, אמנם בימים מקדם 'זרח' אורו בתורה וגדולה גם יחד, אך עתה מטה ידו ורבו נושיו...".

אך הנודע-ביהודה הרגיעה ודיבר על ליבה, שהכסף שמור במקום נכון עד סמוך למועד החתונה. "רבי זרח הוא ירא שמים", אמר הנוב"י, "ובודאי ישלם הכסף בזמן הנקוב".

|||

הגיע סמוך לזמן הנשואין.

בעוד שבועיים אמורה בתו הכלה ליכנס תחת כלונסות החופה. והנה בעיר פיורדא התקיים 'דין תורה' גביר עצום ואדיר הלך לעולמו, והשאר אחריו ממון רב ונכסים רבים, ואין הם יודעים כיצד לחלק ביניהם הירושה הגדולה.

להרכב הדיינים נבחרו הגאון רבי יוסף משטיינהרט זצ"ל בעל זכרון יוסף, ועוד כמה רבנים חשובים. הרבנים ישבו על המדוכה זמן רב, אך לא הגיעו לכלל הכרעה, פנו אל הנודע-ביהודה והציעו בפניו את דבר המשפט ואת כל צדדי השאלה.

התיישב הנודע-ביהודה וערך להם תשובה ארוכה מאוד שלא על מנת לקבל פרס. [והיא נדפסה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חו"מ סי' ל']. סוף דבר התקבל הפסק כפי הכרעתו של הנודע ביהודה, והיורשים שלחו לו מדעתם סכום כסף כתשורה, עבור הכרעתו הבוררה.

כשפתח הנודע-ביהודה את צרור הכסף ששלחו לו, מצא בו שלושת אלפים דינרים, אותו סכום בדיוק שהלווה להדיין רבי זרח לא פחות ולא יותר.

הנודע-ביהודה העלה בת שחוק על פניו, ובשמחה רבה קרא את הרבנית לפניו, ואמר לה: "הנה תראי, רבי זרח שילם לנו את הסכום במלואו לעת מצוא, הביטה נא וראי את צדקתו...!!".

|||

נערך עפ"י 'מופת הדור' תולדות הנוב"י להרה"ג ר' יקותיאל ארי' קאמעהאר ז"ל, כפי שהעלה את הדברים עלי גליון הגאון הנודע המהרש"ם זצ"ל מברעזאן זצ"ל, ש"שמעתי ממקור נאמן, מפי הגאון המנוח ר' יוסף שאול זצ"ל נאטנזאהן אבד"ק לבוב".

ח. וכן הלשון במדרש רבה קהלת (פ"ח).

ט. ולכאורה בירך עליו ברכת מעין שלש בברכת ז' המינים, אף דבימות החול היה עץ חרוב.

י. וכן מצינו להפרימי' בסי' רע"ג (א"א סק"א), דיכולין לצאת בתמרים דין קידוש במקום סעודה, ע"ש.

יא. וכבר נתקשה בדברי רשב"י שם בשו"ת רב פעלים ח"א (יורד סי' נ"ה), וע"ש שנדחק בזה.

יב. וסמך לזכר זה מצאתי בתוספתא מסכת סוטה (פ"ח), דאיתא שם: "מעשה בר' יוחנן בן ברוקה ור' לעזר סמא שבאו מיבנה ללוד, והקיילו פני ר' יהושע בפקיעין". דמשמע דכשהלכו ללוד, נפגשו בפקיעין הסמוכה לזה.

יג. כן הביא הראי"ז בספרו כוחו דרשב"י (עמ' כ), ע"ש.

יד. והנה, במס' סנהדרין (נ"ה) מסופר אודות רבי יהושע בן לוי שמצא את אליהו הנביא על פתח דמערתא דרשב"י, וראיתו להרכבה אחרונים שהביאו ראיא מכאן על גדול מעלת ציון רשב"י בשריון שהיה אליהו הנביא מצוי שם. אולם יש להעיר, דשם במהר"ל כתב להדיא, דמערתא דרשב"י המבואר בגמ' היינו המערה שבכפר פקיעין ולא שבכפר מירון, ע"ש.

בירורי הלכה שנתלכנו בשיעוריו של הגאון ר' ברוך יהודה היימליך שליט"א מו"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

המתפלל מעריב מאוחר, מתי יספור 'ספירת העומר'?

שאלה:

מי שמתפלל תפילת 'מעריב' מאוחר, האם נכון שמתין לספור 'ספירת העומר' עד לאחר תפילת 'מעריב', או יספור בתחילת הלילה - קודם שמתפלל 'מעריב'?

• ההלכה •

- א. מצוה מן המובחר להקדים לספור 'ספירת העומר' בתחילת הלילה, משום תמימות.
- ב. צריך להתפלל 'מעריב' קודם 'ספירת העומר', משום דתדיר ואינו תדיר - תדיר קודם.
- ג. מי שמתפלל 'מעריב' מאוחר בלילה, י"א שישפור ספירת העומר ביחידות בתחילת הלילה, שספירה בתחילת הלילה עדיף מלספור אחר תפילת ערבית, ועדיף מלספור עם מניין.
- ד. אמנם מנהג העולם הוא לספור ספירת העומר אחר תפילת ערבית, (אמנם באופן שמתפלל מעריב 'ביחידות' מאוחר בלילה, וכן אם יכול לספור בציבור שמתפללים בתחילת הלילה, י"א שישפור או קודם שהתפלל 'מעריב').

• בירור הלכה •

לספור בתחילת הלילה:

כתב הטור (סימן תפ"ט סעי' א') "זמן הספירה מתחילת הלילה וכו', שכתב לספור בתחילת הלילה הולך וסופר כל הלילה" והטעם איתא במ"ב (סי' ב'): "דכל מה דאפשר לאקדמי מקדמינו, כדי שיתקיים יותר מה שכתוב תמימות ההינה", עיי"ש.

[ח"ל שו"ע הרב (סימן תפ"ט סעי' ג'): "לכתחילה מצוה מן המובחר לספור בתחילת הלילה", וכ"כ בחיי אדם (חלק ב' כלל ק"א): "מצותה בתחילת הלילה, וזמנה כל הלילה" ובמור וקציעה (רש"י הסימן) כתב: "ויש אומרים שאם לא ברח וספר בתחילת הלילה, שוב לא יברך, הא ודאי אי אפשר לאחריה".

ודעת כמה ראשונים סוברים שיש עדיפות לספור כבר בשעת בין השמשות, כדי שיהא 'תמימות לגמרי', (רא"ש סוף מסכת פסחים סימן מ', ר"ן מנחות דף כ"ח ע"א בשם התוספות, הרי"ד בב"י).

אחרי תפלת מעריב:

אלא שיש להתפלל תפילת ערבית תחילה, כמ"ש בשו"ע (סימן תפ"ט סעי' א') "בליל שני אחר תפילת ערבית מתחילין לספור העומר" עכ"ל, והטעם כתב בחק יעקב (סי' ט"ו): "צריך להתפלל תחילה תפילת ערבית וקריאת שמע בזמנה, שהוא תדיר וקודם לספירה", עכ"ל (הרי"ד בב"י ד"ה אחר).

ראוי לספור קודם התפילה:

אבל בספר מור וקציעה (שם, הרי"ד בב"י שם) חולק וכתב: "באמת מן הדין היה ראוי לספור קודם התפילה, דספירת העומר דאורייתא, ואף לפמ"ש הר"ן בשם מפרשים, שהסכימו להשתא אינה אלא מדרבנן, מ"מ יש לה עיקר מפורש בתורה, משא"כ תפילה שאין לה אלא רמז בדרך אסמכתא (מלמדו בכל לבבם) פשיטא דספירת העומר קדמה".

תדיר ומקדש:

[וכתב במור וקציעה: "ואע"ג דתפילה תדירה, אפ"ה ספירה יש לה דין קדימה בלי ספק, והיא עכ"פ כמו דאורייתא, והיא כי מקדש ותדיר [שמקדש עדיף], לגבי תפילה" עכ"ל, אמנם יש לציין דעת השאגת אריה (סימן כ"ב) דתדיר דרבנן קודם לדאורייתא שאינו תדיר, ועיין פמ"ג (סימן תפ"ט א"א סי' ט"ו) שמסתפק בזה, (עיין בספר תורת המצוה פרק ד' ענף א').]

משום שמתפללים ערבית ביום:

וממשיך במור וקציעה: "אלא משום דכבר נהגו להתפלל ערבית מבעוד יום, ביחוד ביו"ט, משום להוסיף מחול על הקודש, לכך סדרו תפילת ערבית קודם ספירת העומר, כדי שתפגע ספירת העומר בעונתה האמיתית".

המתפלל ערבית בזמנה:

מתוך דבריו משמע שאם מתפללים תפילת ערבית בזמנה, צריך לספור את הספירה לפני תפילת ערבית, ובספר גימור א"ח (סימן תפ"ט ס"ב) הקשה על דברי המור וקציעה, שאע"פ שספירת העומר עיקרה דאורייתא, הרי ק"ש של ערבית הוא דאורייתא ממש, וא"כ צריך להתפלל ולקרא ק"ש תחילה, משום 'תדיר קודם'.

[עוד הקשה (בנימוקי ארח' שם) שכיון דנקטינן ספירת העומר בזמן הזה הוא דרבנן, וק"ש של ערבית דאורייתא, א"כ הו"ל ק"ש תדיר וגם קדוש יותר ובוודאי שהיא קודם לספירת העומר, ועיי"ש עוד מה שקשה בדברי המור וקציעה].

המתפלל 'מעריב' בשעה מאוחרת:

והנה מי שמתפלל תפילת ערבית בשעה מאוחרת

להתפלל מנחה עכשיו, כיון שהתפלל מנחה גדולה הוא רק בדיעבד. אבל בזמן מנחה קטנה, בכל אופן צריך להקדים תפילת מנחה קודם תפילת מוסף.

ולפי"ז נמצא שאין לספור ספירת העומר לפני תפילת ערבית, וכיון שרצה לספור ספירת העומר, צריך להתפלל קודם תפילת ערבית משום דין תדיר, וכן פסק בשו"ת אגרות משה (א"ח חלק ד' סימן צ"ט) ח"ל: "מכיון שתדיר קודם, צריך לספור אחר מעריב דוקא, אף כשהוצרך להתאחר איזה זמן".

אם רוצה להתפלל שניהם:

אבל בספר ישועות יעקב (סימן תרפ"א ס"ק א') נראה שמפרש דברי הרמ"א שכתב דאם הגיע זמן מנחה קטנה, שצריך להתפלל מנחה קודם למוסף, היינו כיון שכבר הגיע זמן מנחה קטנה ורצה להתפלל עכשיו מנחה, אבל אם רצונו להתפלל מנחה אחר זמן, אין צריך להקדימו קודם מוסף.

לספור קודם תפילת ערבית:

ולפי"ז מותר לספור ספירת העומר קודם תפילת ערבית, וב"ב בשו"ת שבת הלוי (חלק ו' סימן כ"ג אות ג') שמעיקר הדין היה נכון למאחרים להתפלל שישפור בתחילת הלילה קודם התפילה, אלא שכתב שהעולם אין נוהגין כן.

ובספר הלכות חג בחג (פרק ג' סעי' א' הערה ג') פסק למעשה שבאופן זה יש לספור בתחילת הלילה, אע"פ שעדיין לא התפלל, והוסיף שכן מביאים בשם החזון איש, וע"ש שהביא ראיות לזה.

מנהג העולם לדחות הספירה לאחר מעריב:

ובשו"ת שבת הלוי (שם) כתב: "נראה לי ללמד זכות על ישראל, היות כי ספירת העומר הוא דבר הנשכח בקלות, ואם צריך לספור כל אחד בתחילת הלילה לבד - ואח"כ יבואו להתפלל בצבור ולא יספרו, קרוב שהרבה מאד ישכחו הספירה לגמרי, על כן הנהיגו שישפור בזמן שציבור מתפללים".

והוסיף: "ואין הכי נמי כשלאיזה סיבה מתפלל גם מעריב מאוחר כמה שעות בלילה וביחידות - אמנם יכול לספור בתחילת הלילה, לא ראיתי טעם לאחר הספירה בזה".

ספירת העומר בציבור עדיף:

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן נ"ה אות ב') הביא ליישב מנהג העולם שסופרים דווקא אחר תפילת ערבית אפילו אם מתפללים מאוחר, כיון שיש עניין לספור ספירה בציבור (כמו שהובא במאמר הקודם), וזה עדיף מלספור בתחילת הלילה ביחידות.

[וג"מ אם יכול לספור עם ציבור שמתפללים בתחילת הלילה, שלפי המנחת יצחק עדיף לספור עמהם, אע"פ שהוא עדיין לא התפלל תפילת מעריב, כיון שהוא סופר בציבור, אך לפי השבט הלוי לא יספור עמהם, כיון שיש בו משום חשש שכחה].

